

Markant

tijdschrift voor de
gehandicaptensector
jaargang 29
nummer 1
februari 2024

Betere begeleiding van
mensen met EVB+

**Meer
mens**

Het ritme van de seizoenen

In deze eerste *Markant* van 2024 staan twee nieuwe rubrieken: de Groene Gehandicaptenzorg en De Seizoenen. De eerste rubriek borduurt voort op een achtergrondartikel van vorig jaar en gaat over initiatieven waarin het duurzamer maken van de leefomgeving hand in hand gaat met een betere ondersteuning van mensen met een beperking.

De tweede rubriek is een foto-spread, die de rubriek innovatie vervangt. Niet omdat innovaties niet meer belangrijk zijn, maar wel omdat digitale tovertafels, speelwanden en sociale robots inmiddels zo ingeburgerd lijken, dat je je afvraagt hoelang een innovatie innovatief blijft. Wel altijd nieuw zijn de seizoenen. De rubriek wordt gemaakt door fotograaf Angeliek de Jonge, die zelf geniet van alle seizoenen. 'Vroeger wilde ik het liefst dat het altijd zomer was', zegt ze, 'maar nu geniet ik van de verschillen. De eerste warme dag in maart,

of de sneeuw in de winter. Lange regenperiodes zijn voor mij als fotograaf wel lastig, maar daarmee ook een uitdaging.'

Vier jaar lang verzorgde zij de rubriek Innovatie. Als je haar vraagt wat haar het meest is bijgebleven, denkt ze eerder aan de bijzondere mensen die ze heeft ontmoet, dan de technologieën. 'Ze zijn opvallend vaak tevreden met wie ze zijn, terwijl anderen altijd iets aan zichzelf willen verbeteren. Op de een of andere manier word je altijd op je plek gezet.' Speciaal vond ze de ontmoeting vorig jaar met een man die niet altijd tevreden is en zich vaak onvoorspelbaar gedraagt, maar nu enthousiast stond te springen voor de digiwand op zijn kamer. 'Hij was nooit naar school geweest, maar kon zich nu toch ontwikkelen.'

/JdK

Heeft u ideeën voor de Groene Gehandicaptenzorg of De Seizoenen, mail ze aan jkoning@vgn.nl.

Ousama voor zijn digiwand. Foto Angeliek de Jonge

Markant, vakblad voor de gehandicaptensector, wordt uitgegeven onder auspiciën van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) in samenwerking met Bohn Stafleu van Loghum, onderdeel van Springer Nature.

Redactie Johan de Koning, hoofdredacteur, Ronella Bleijenburg, eindredacteur, José Hoddenbagh, redactie-assistent, jhoddenbagh@vgn.nl

Redactieadres Postbus 413, 3500 AK Utrecht, tel. 06 5335 8421, e-mail: communicatie@vgn.nl

Redactiecommissie Margreet de Graaf, Marjolein Herps, Marion Kersten, Marijn Krijger, Esther Liefers, Sofie Sergeant, Marjoleyn Vreugdenhil (voorzitter)

Uitgever Bohn Stafleu van Loghum, Postbus 246, 3990 GA Houten

Aan dit nummer werkten mee

Auteurs Riëtte Duynstee, Max Paumen, Annette Wiesman
Fotografen Aleid Denier van der Gon, Angeliek de Jonge, Stijn Rademaker, Martine Sprangers, Hans Tak
Illustrator Annet Scholten
Vormgeving Akimoto, Deventer

Bijsluiters Bureau van Vliet, Debbie Sloot, telefoon 023-5714745, e-mail: info@bureauvanvliet.com. De tarieven en voorwaarden zijn op aanvraag verkrijgbaar.

Abonnementen Markant verschijnt vier keer per jaar. Lidinstellingen van de VGN ontvangen Markant als onderdeel van hun lidmaatschap. Abonnementprijs: € 101,00. Studenten ontvangen 35% korting. Het abonnement kan elk gewenst moment ingaan en wordt automatisch verlengd tenzij twee maanden voor de vervaldatum is opgezegd via het daarvoor bestemde formulier op www.bsl.nl/klantenservice. Als vakblad hanteren wij de opzegregels uit het verbintenissenrecht. We gaan ervan uit dat u het abonnement uit hoofde van uw beroep hebt afgesloten. Abonnementenadministratie: Bent u lid van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), Postbus 413, 3500 AK Utrecht? Graag uw mutaties doorgeven aan de vereniging: info@vgn.nl. Voor overige abonnementen: Klantenservice Bohn Stafleu van Loghum, Postbus 246, 3990 GA Houten. Telefoon: 030-6383736. Bij wijziging van de tenaamstelling en/of adres verzoeken wij u de adresdrager met de gewijzigde gegevens op te sturen naar de afdeling klantenservice of wijzigingen door te geven via het formulier op www.bsl.nl/klantenservice.

Voorwaarden Op leveringen en diensten zijn de bij de Kamer van Koophandel gedeponeerde algemene voorwaarden van Springer Media B.V. van toepassing, tevens raadpleegbaar op www.bsl.nl. De voorwaarden worden op verzoek toegezonden. Het overnemen en vermenigvuldigen van artikelen en berichten uit dit tijdschrift is slechts geoorloofd met bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de uitgever. Het verlenen van toestemming tot publicatie in deze uitgave houdt in dat de Standaardpublicatievoorwaarden van Springer Media B.V., gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Utrecht onder dossiernummer 3210/635, van toepassing zijn, tenzij schriftelijk anders is overeengekomen. De Standaardpublicatievoorwaarden voor tijdschriften zijn in te zien op www.bsl.nl/schrijven-bij-bohnstafleuvanloghum/auteur-sinstructies of kunnen bij de uitgever worden opgevraagd.

www.bsl.nl • © 2024, Markant • ISSN 1384-6612

Bondgenoten

Heb ik het wel goed gedaan? Als we dit van tevoren hadden geweten, had ik het dan anders moeten doen? Het zijn vragen waar we allemaal wel eens mee worstelen. Ze komen ook heel duidelijk naar voren in twee specifieke verhalen in deze *Markant*. Het moreel beraad gaat over de vraag of een bejaarde dame in een palliatieve fase van haar leven wel of niet moet verhuizen naar een woning waar wel passende zorg geleverd kan worden. 'Wat als ze nog maar een paar maanden leeft? Willen we haar dan een verhuizing aan doen en aan een onbekend team overdragen?' Ingewikkelde vragen en ik snap dat begeleiders daar buikpijn van krijgen. Het interview met journalist Jonathan Maas gaat over zijn overleden broer Manuel en diens leven in de gehandicaptenzorg. Na afloop van gesprekken met familieleden, zorgmedewerkers en beleidsmakers zat Jonathan vaak huilend in de auto. 'Als we dat hadden geweten, dan hadden we het anders gedaan.'

Het zijn twee aangrijpende verhalen over schuldgevoel en liefde. Het werken in de gehandicaptenzorg en het hebben van een dierbare met een beperking kan emotioneel belastend zijn. Maar was er geen sterke onderlinge band, dan waren er ook geen buikpijnmomenten en schuldgevoel. Bondgenoten is een term die Jonathan Maas gebruikt. Dat vind ik een mooie term, eigenlijk veel mooier dan het meer gebruikte lotgenoten. Bondgenoten zegt iets over strijdlust, lotgenoten over lijdzaam ondergaan. In geen enkele zorgsector zijn naasten zo nauw verbonden met zorgaanbieders als in de gehandicaptenzorg, omdat wij levenslange en levensbrede zorg en ondersteuning bieden. Daarin zijn we bondgenoten: we doen het samen. En ja, dat verloopt ook wel eens wat stroef en dat gaat ook wel eens gepaard met schuldgevoel. Want och, als we toch van tevoren alles eens zouden weten...

THEO VAN UUM DIRECTEUR VGN
 THVANUUM@VGN.NL

Inhoud

De Seizoenen	4
Kort	6
Een goed gesprek met: Jonathan Maas	8
Thema: Meer Mens	12
Column: Boris van der Ham	15
Werkbezoek: #metzorggemaakt	16
Gepromoveerd: Marloes Thalen	20
Moreel Beraad	22
Groene Gehandicaptenzorg	23
Een goed advies: Hans van Wouwe	24

DOOR ANGELIEK DE JONGE

Zonnetje in huis

Berry Bleikertz (56) voelt zich in de donkere wintermaanden, net als veel meer Nederlanders, soms somber en moe. 'In de zomer gaat Berry vaak tegen de muur in het zonnetje staan met zijn duim in zijn mond om te genieten van het zonlicht', vertelt Feline Spijkers. Zij is de persoonlijk begeleider van Berry die bij Amarant in Tilburg woont.

'Vanaf november, toen de dagen korter en donkerder werden, zijn we gestart met lichttherapie voor Berry.' Dat gebeurt met een sterk, wit licht zonder ultraviolette straling. Het licht is vergelijkbaar met het daglicht drie kwartier na zonsopgang. Tijdens de therapie zit Berry ongeveer twintig minuten aan de eettafel te puzzelen of te ontbijten met de lamp schuin voor zich. 'Een gedragsdeskundige kijkt eerst of de therapie geschikt is en evalueert regelmatig aan de hand van een vragenlijst of het effect heeft', vertelt Feline. Lichttherapie kan een veelbelovende behandeling zijn voor het verminderen van depressieve klachten. Amarant doet er, in samenwerking met de academische werkplaats GOUD, onderzoek naar. ●

> [GOUDONBEPERKTGEZOND.NL/LICHTTHERAPIE](https://goudonbepertgezond.nl/lichttherapie)

winter

Virtueel uitje

Brent is dol op achtbanen. Met zijn handen in de lucht beleeft hij de ene na de andere looping, maar dan virtueel in The Cube. Een bezoek aan een attractiepark is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Het innovatiecentrum van 's Heeren Loo bedacht daarom samen met filmmaker Silvester Zwanenveld de oplossing: The Cube. Dat is een tweepersoons box waar je een 360 graden VR-beleving (virtual reality) kan ervaren: van lopen door de Apenheul tot ritjes in de achtbaan. Zo maakten zij een virtueel uitje voor iedereen. /RB

> SHEERENLOO.NL

Inge Mans overleden

Op 6 november overleed de grondlegger van de geschiedschrijving van de gehandicaptenzorg: Inge Mans. In 1998 promoveerde zij op *Zin der zotheid*, nog altijd hét handboek. Na een lange stilte volgde in 2016 *Het hart van de zorg*, waarin zij de geschiedenis van de Hafakker combineert met een pleidooi voor vermenschlijking van de zorg. Daarvoor zouden begeleiders weer meer verantwoordelijkheid moeten krijgen. 'Tegenwoordig zie je ze eerst naar de leidinggevende kijken, in plaats van zich af te vragen: wat kan ik nu voor die persoon doen?'; zei ze in 2017 tegen *Markant*. /JdK

> VGN.NL/MARKANT

Rode cijfers

PNIL (personeel niet in loondienst, of wel zzp'ers) was in 2022 voor het eerst de grootste uitgavenpost in de gehandicaptenzorg. Deze post steeg met bijna de helft tot 800 miljoen euro. Dat blijkt uit een analyse van 131 jaarverslagen door Intrakoop. Het aantal organisaties in de rode cijfers verdubbelde van 17 naar 34. Als gevolg van de coronapandemie steeg het verzuim naar 8,8 procent, een kostenpost van 600 miljoen euro. Is er ook goed nieuws? De totale omzet groeide met ruim vier procent naar 11 miljard. /JdK

Voor elk wat wils

116 medewerkers van 69 organisaties deden mee aan een inventarisatie van technologie in de gehandicaptenzorg, door Innovatie-impuls IIG-2. Daaruit blijkt dat er veel verschillende innovaties worden toegepast, wat volgens de onderzoekers duidt op maatwerk. Om de dagstructuur te ondersteunen, wordt onder andere het planbord Mijn Eigen Plan gebruikt. Beweging wordt gestimuleerd met tovertafels. Ook komen we diverse robots tegen: Tessa, Phi, Billy-Billy, Maatje en Sara. /JdK

> VGN.NL

Meeste agressie in de gehandicaptenzorg

Meer dan de helft van de mensen die in de zorg werken kreeg het afgelopen jaar maandelijks of vaker te maken met agressie. Binnen de zorgbranches spant de gehandicaptenzorg de kroon, met 74 procent. Dit blijkt uit een peiling van NU'91. Voorzitter Femke Merel van Kooten vindt dat de veiligheid van zorgprofessionals prioriteit moet krijgen: '21 procent van de verzorgenden en verpleegkundigen overweegt zelfs het vak te verlaten. Dat kunnen en mogen we niet accepteren.' /JdK

> NU91.NL

'Een ouder van een kind met een beperking moet zich inleven op een wijze die veel dieper gaat dan alleen verzorgen en begrijpen. Je moet een kind kunnen 'navoelen'.'

Schrijver Bert Natter over het boek *Heen* dat journalist en filosoof Laurens Verhagen schreef over zijn overleden zoon Boris.

> VGN.NL/BLOGS

Wetenschappelijke lesmodule voor mbo

De Academische Werkplaats Leven met een verstandelijke beperking stelde een vijfde lesmodule samen voor het mbo. Met als onderwerp 'Belevingsgerichte zorg voor ouderen met een verstandelijke beperking'. Frank Bluiminck, voormalig directeur van de VGN en nu van de MBO Raad, nam het eerste exemplaar in ontvangst. 'Dit helpt studenten of beginnende beroepsbeoefenaren dat te doen waarvoor zij in de zorg willen werken', zei hij. 'Namelijk: zo goed mogelijk zorg verlenen aan de cliënt.' /JdK

> AWVB.NL

V.l.n.r. Cecile Stallenberg van Dichterbij, Petri Embregts van de AWVB en Frank Bluiminck van de MBO Raad.

Nieuwe lobbyist

Stijn Verbruggen gaat vanaf 1 april de politieke lobby en public affairs van de VGN versterken. De afgelopen elf jaar deed hij dit voor Jeugdzorg Nederland en eerder werkte hij bij de Tweede Kamerfractie van de PvdA, onder andere als medewerker van Jeroen Dijsselbloem. De VGN wil, met Verbruggen als coördinator public affairs een netwerk opbouwen dat breder is dan de Haagse politiek. /JdK

'Had het beter gekund?'

DOOR JOHAN DE KONING FOTO'S ALEID DENIER VAN DER GON

Drie jaar na het overlijden van zijn broer Manuel, begon journalist Jonathan Maas aan een terugblik op diens leven en op de gehandicaptenzorg. Na afloop van interviews met familieleden, zorgmedewerkers en beleidsmakers zat hij vaak huilend in de auto. 'Als we dat hadden geweten, dan hadden we het anders gedaan.'

jonathan maas

een goed gesprek met

'Hij kwam vaak een weekend bij me logeren, in Amsterdam op de Albert Cuyp', zegt journalist Jonathan Maas, die een boek schreef over zijn in 2018 overleden broer Manuel, die een verstandelijke beperking had. 'Manuel vond de reuring van de stad erg leuk. Als we in het café op de hoek gingen zitten, kwamen al die marktkooplui met hun karretjes voorbij. Mijn broer pakte dan met iedereen aan, hij maakte er een groot theater van, met zijn brabbilverhaaltjes.'

Voor je boek interviewde je tientallen betrokkenen: familieleden, zorgmedewerkers en beleidsmakers. Het is opvallend dat alle mensen die zelf Manuel hebben meegeemaakt, nog een heel levendig beeld van hem hebben.

'Ik was voor het eerst in twintig jaar in Maartenswouden, waar na omgekeerde integratie, nog maar een plukje van het oude instellingsterrein over is. Bij het zwembad werd ik voorgesteld aan een medewerker: dit is Jonathan, de broer van Manuel. Hij antwoordde: Manuel Maas? En ging dan los. En Manuel hoorde niet eens bij zijn groep, hij kende hem van het terrein. Manuel was een soort *local celebrity*, je kom hem bijna niet over het hoofd zien.'

Manuel had een voorkeur voor zorgmedewerkers met een losse levensstijl. Het hoofdthema van het boek lijkt dat veranderingen in de zorg hun manier van werken onmogelijk maakten.

'Hun manier van begeleiden was niet los, er werden best stevige kaders neergezet. Als het bijvoorbeeld ging over zijn zelfverwonding, dan waren deze begeleiders heel helder, ze besteedden er bewust weinig aandacht aan. Maar binnen die kaders was alles mogelijk. Daar ging het zoals in een gewoon gezin: hoe was jouw dag, hoe zit je erbij? Deze begeleiders acteerden op menselijkheid, niet op een protocol. En dat moest allemaal anders worden.'

Hebben idealen als community care, door de regelgeving waarmee ze gepaard gingen, belemmerd dat Manuel datgene kreeg waaraan hij behoefte had?

'Absoluut. De community's waren ook niet voorbereid op de komst van mensen met een beperking. Veel mensen hadden nooit te maken gehad met mensen met een beperking. Dat betekent niet dat het niet mogelijk is, het is gewoon nooit gebeurd. Dat geven de beleidsmakers van VWS die ik heb geïnterviewd ook toe.'

Zij gingen de zorgkantoren optuigen en de zorgzwaartepakketten samenstellen.

'Van de voormalige bewindspersonen die ik heb geïnterviewd, heb ik voor Margo Vliegthart (staatssecretaris voor

VWS van 1998 tot 2002, *Jdk*) het meeste waardering. Zij was deskundig en wilde iets goeds doen. Die zorgzwaartepakketten werden ontwikkeld om zorg op maat mogelijk te maken, maar brachten het tegenovergestelde teweeg. Managers en zorgkantoren zijn gaan sturen op wat er in die zorgzwaartepakketten staat. Maar een avondje met een zak chips op de bank hangen staat er niet in en dus is er geen geld voor.'

Terwijl dat is waaraan Manuel behoefte had.

'Precies! Of de adrenaline staat wat hoger en je zet de muziek harder en organiseert een discoavond. Daar zijn steeds minder middelen voor, dat moet allemaal uit die zpp's komen. We moeten beter begrijpen dat systemen middelen zijn om iets te organiseren, maar dat ze niet wendbaar zijn, niet fluïde, terwijl mensen dat wel zijn. Je komt nooit op dezelfde manier de dag door, daar moet ruimte voor zijn.'

In je boek komen verschillende managers er slecht vanaf, terwijl je politici en beleidsambtenaren over hen laat zeggen: hadden ze zich maar moeten verzetten. Is dat geen vreemde redenering?

'Iedereen wijst naar elkaar. De instellingsdirecteur wijst naar het zorgkantoor, het zorgkantoor wijst naar de politiek, en de politiek wijst naar instellingsdirecteur. Het enige wat duidelijk is: mensen als Manuel hebben er niets aan. Maar er zijn ook managers die de regels een beetje ombuigen en op zoek gaan naar ruimte. De ex-directeur die in het boek het meest naar Den Haag wijst, Wout van Veen van Triade, had een andere keuze kunnen maken dan een beheersmatige leidinggevende op de groep van Manuel zetten.'

In Trouw betuigt hij spijt.

'Hij kwam ook naar een discussieavond over mijn boek. Daar zei hij: ik had bondgenoten van jullie moeten maken, ouders en managers hadden samen moeten optrekken, omwille van de mensen om wie het te doen is. Dat vond ik een mooie *move* van hem, dat hij zich zo kwetsbaar opstelt.'

Hoe kijk je aan tegen de zelfverwonding van Manuel?

'Manuel deed het om verschillende redenen, bijvoorbeeld om te manipuleren. Maar ook omdat hij in zijn leven heel vaak niet goed begrepen is. Bij het schrijven werd ik daar wel verdrietig van, ik had er nooit eerder zo bij stilgestaan. Bijvoorbeeld de periode dat zijn zicht achteruitging. Hij kon dat niet aangeven en wij wisten het niet. Intussen kon hij heel veel dingen niet meer zelf, die wel van hem verwacht werden. Dat moet hem ongelooflijk hebben gefrustreerd.'

Jonathan Maas

geboren in Den Haag op 19 juli 1976

1996 - 2000 studie journalistiek aan de Hogeschool Utrecht

2005 - heden freelance journalist

2008 - 2015 journalist en columnist bij *Trouw*

2013 - heden cultuurjournalist bij de VPRO

De centrale vraag in het boek is of het beter had gekund, die vraag stel je ook aan jezelf. Maar waarom eigenlijk?

'Ik kwam er pas tijdens het schrijven achter dat ik nog worstel met schuldgevoel. Manuel was al drie jaar overleden voordat ik begon, ik dacht dat ik inmiddels voldoende afstand had, maar ik zat na interviews regelmatig huilend in de auto op weg naar huis. Dan dacht ik: als we dat hadden

geweten, dan hadden we het anders gedaan. Dat zit ook in mijn natuur. Mijn vader zegt: daar heb je niets aan, want dat wisten we tóen niet. Maar het was ook mijn motor.'

Voerde je in je hoofd ook gesprekken met Manuel?

'Ja, ik had soms het gevoel dat hij naast me zat in de auto. En dat vond ik dan heel fijn.'

Zei hij dat je het verkeerd had gedaan, of: laten we een biertje gaan drinken?

'Dat laatste! Ik vraag me weleens af hoe onze relatie zou zijn geweest als hij niet die verstandelijke beperking had gehad. Zijn persoonlijkheid zag je dwars door al die beperkingen heen. Van nature ben ik veel meer een tobberige jongen die in zijn hoofd zit, dan hij. Hij was van voetbal, biertje drinken. Als hij geen beperking had gehad, dan had hij heel vaak tegen me gezegd hebben: nu is het klaar, nu gaan we lol hebben.

Hij was niet bezig met gisteren en morgen. Als hij hier logeerde deed hij zijn schoenen uit en zijn pantoffels aan. Maar na een kwartier kwam hij de gang nog niet uit. Dan was hij de veters van zijn schoenen helemaal kaarsrecht aan het leggen. Als hij zich dan omdraaide stootte hij er per ongeluk tegenaan en dan begon hij weer helemaal opnieuw. Op de eerste dag moest ik daar om lachen, maar op de tweede dag gaf ik een schop tegen zijn schoenen en vlogen ze door de kamer. Hij keek me dan beteuterd aan. Zo van: waar maak jij je druk om? Dan moest ik weer zo lachen! Dan dacht ik: wie is nou degene die raar doet en een beperking heeft?'

Jonathan Maas, *Een broer als Manuel, Hoe wij omgaan met mensen die niet voor zichzelf kunnen zorgen*. Uitgeverij Balans, Amsterdam 2023.

Reactie Wout van Veen

Ex-directeur Wout van Veen is het oneens met de uitspraak dat hij een andere keuze had kunnen maken. Daarvoor was hij te zeer gebonden aan bestuurders, controllers en zorgkantoren. Bovendien waren er financiële en andere problemen en had de leidinggevende die hij aanstelde volgens hem het hart op de goede plaats. Wel vindt hij dat hij samen met ouders als bondgenoten op had moeten trekken naar bestuurders en zorgkantoren.

Wat wél lukt!

Bij S&L Zorg lukt het: goede zorg voor mensen met een ernstig verstandelijke beperking in combinatie met moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+). Dankzij een methode waarmee begeleiders beter en bewuster contact maken met cliënten. 'We spreken dezelfde taal.'

Ruben is klaar met zijn puzzel, daarna volgt altijd een beweegmoment. Dit keer is dat een wandeling. De activiteiten die Ruben doet, hebben een vaste volgorde: puzzelen, bewegen (sporten of wandelen), snoezelen, koffiedrinken, muziek luisteren. Zijn dagprogramma kent verschillende varianten. Ze hangen aan de muur. Welke variant wordt gekozen hangt af van wat Ruben op dat moment aankan. Om dat te kunnen inschatten, letten de begeleiders op gedragssignalen.

'Ik werk pas een maand bij S&L Zorg, maar door het dagprogramma ben ik vlug ingewerkt', vertelt begeleider Ilse Brocatus. 'Omdat ik vanaf het begin structuur en voorspelbaarheid kan bieden, kan ik sneller een band met Ruben opbouwen.' Behalve het dagprogramma, hangen ook de behaalde successen aan de muur. 'Door te delen wat goed is gegaan, blijft het team betrokken', zegt Anke van der Horst, begeleider.

Meer Mens

Belangrijk bij S&L Zorg is de kwaliteit van de relatie tussen bewoner en begeleider. Gezondheidszorgpsycholoog Anneke Verheije: 'Want daar gebeurt het. Als de bewoner zich veilig en vertrouwd voelt dan kan hij verdere stappen maken. Om de relatie tussen de persoon met een beperking en de begeleider goed te krijgen, moet de context ook kloppen.' En om die context kloppend te krijgen, gebruikt S&L Zorg de methode Meer Mens. Deze gaat uit van ervaringsordening: hoe ervaren en ordenen mensen de wereld om zich heen? Meer Mens onderscheidt daarbij vier dimensies: lichamelijke veiligheid, een betrouwbare omgeving, duidelijke samenhang en jezelf kunnen zijn.

Van links naar rechts: Marsha van de Vijfeijken, Nadine van Loon en Anneke Verheije.

meer mens

Dezelfde taal

Deze methode is ontwikkeld bij Prisma en is via Ruben bij S&L Zorg terechtgekomen. 'Ruben woont al zo'n dertig jaar bij ons', vertelt teamleider Nadine van Loon. 'Een aantal jaar geleden hebben we externe expertise ingeschakeld om mee te denken in de casus van Ruben. Zo zijn we in aanraking gekomen met de Meer Mens-methode. Eerst gebruikten we deze methode alleen bij Ruben, inmiddels in de hele organisatie.' Orthopedagoog Marsha van de Vijfeijken: 'Meer Mens is de kapstok voor alles. Het komt terug in alle lagen van de organisatie, van de raad van bestuur tot de begeleider op de groep. Daardoor spreekt iedereen dezelfde taal. Dat is één van de belangrijkste factoren waarom het bij ons goed lukt om mensen met gedragsproblemen te begeleiden.'

IGJ-rapport

Dat is ook de conclusie van het onderzoek 'Hoe het lukt. Goede zorg voor mensen met moeilijk verstaanbaar gedrag' door Erna Scholtes, Jans Berden en Roland Bal van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) in opdracht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg en Jeugd

(IGJ). Aanleiding was dat de IGJ zag dat goede zorg aan mensen met een ernstig verstandelijke beperking in combinatie met moeilijk verstaanbaar gedrag (EVB+) wel degelijk mogelijk is. Maar wat zijn de werkende bestanddelen hiervan? Het onderzoek vond plaats bij zorgorganisaties Alliade, ASVZ en S&L Zorg. Zij werken óf met de methode Triple-C óf met Meer Mens. De onderzoekers gingen langs bij deze organisaties en observeerden, zaten bij zorg-overleggen en voerden veel gesprekken. Eén van de woningen waar ze dat deden, was die van Ruben bij S&L Zorg in Roosendaal. Met 352 cliënten is dit de kleinste van de drie onderzochte organisaties.

Veiligheid voor iedereen

Het onderzoek presenteert vijf loodsende principes die de goede zorg mogelijk maken: houvast, ik ben er voor jou, gezien en gehoord worden, ieder in zijn waarde laten, de lat hoog leggen en leren. De belangrijkste succesfactor van het wel lukken, is dat deze loodsende principes als een Droste-effect terugkomen. Ze worden toegepast binnen en tussen alle onderdelen van de onderzochte organisaties.

'Als we met Ruben (rechts) gaan wandelen en het gaat niet goed, dan wachten we gewoon totdat we weer verder kunnen.'

'De ervaringsordening van Meer Mens kun je toepassen op cliënten én begeleiders, vertelt teamleider Van Loon, 'want die zijn net zo belangrijk als de cliënt. Hoe zit jij in je vel vandaag en wat heb jij nodig om iemand goed te begeleiden? Het heeft geen zin dat een medewerker die hoog in spanning zit een cliënt begeleidt die óók hoog in spanning zit. We kijken goed naar de wisselwerking tussen cliënt en begeleider.'

Orthopedagoog Van de Vijfeijken vult aan: 'Dat doen we samen. Een begeleider of teamleider kan het ter sprake brengen. Of ik zie het in het systeem van incidentmeldingen. Of in de verschillende overleggen komt het naar voren. En dan kunnen we een plan maken: hoe kun je het veilig houden voor allebei?'

Echte nabijheid

Uiteindelijk leidt dat tot minder escalaties en gedragsproblemen. Ook doordat werken met Meer Mens ervoor zorgt dat begeleiders beter naar hun eigen inbreng

'Als Ruben bijvoorbeeld erg onrustig is op zijn kamer, dan ga ik op de gang voor zijn deur een boekje lezen'

kunnen kijken en beter kunnen inspelen op signalen die mogelijk tot een escalatie kunnen leiden. Teamleider Van Loon: 'En we bieden échte nabijheid. Ook bij escalaties. Juist dan hebben ze je nodig, ook al is het op zo'n moment moeilijk om contact te maken. Als Ruben bijvoorbeeld erg onrustig is op zijn kamer, dan ga ik op de gang voor zijn deur een boekje lezen. Als ik merk dat de spanning zakt en hij op mij reageert, dan stap ik naar binnen. Dan probeer ik eerst het echte contact met hem te maken.'

Lef hebben is ook een belangrijk aspect. Van Loon legt uit: 'Met deze doelgroep denk je vaak in onmogelijkheden. Maar ga het gewoon maar doen. Als we met Ruben gaan wandelen in het bos en het gaat niet goed, dan wachten we gewoon totdat we weer verder kunnen. Ook al regent het hard.' Van de Vijfeijken: 'Het dagprogramma gaat altijd door. Ook op de dagen dat iemand minder draagkracht heeft. Er zit veel meer tussen twintig baantjes trekken in het zwembad en helemaal niet gaan. Probeer het maar. Als je tot de deur van het zwembad komt, is het ook goed.'

Samen kijken naar de oorzaak

Gezondheidszorgpsycholoog Verheije voegt toe: 'Belangrijk is dat je je daarbij gesteund weet als begeleider. Als iemand dan uit zijn plaat gaat in het zwembad, dan zegt niemand: hoe heb je dat nou kunnen doen? Nee, we kijken dan samen naar de oorzaak. Dat is een belangrijk onderdeel van gezamenlijk leren dat in onze werkwijze verweven zit. Zowel in cursussen en bijscholing als tijdens overleggen en interventie.'

Welingelichte Kamerleden

Aan de start van het nieuwe jaar, terwijl de kabinetsformatie nog gaande is, organiseerden we vanuit de VGN een lunch met meerdere zorgwoordvoerders van politieke partijen. Doel: hen beter bekend maken met de gehandicaptenzorg.

Zo'n kennismaking is een terugkerend ritueel. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen is meer dan de helft van de Kamerleden vertrokken, waardoor we te maken hebben met nieuwe politici, die vaak weinig tot geen kennis hebben van de gehandicaptenzorg. En hoe zinnig de lunch met deze nieuwe lichte Kamerleden ook was, het kan zo maar zijn dat over een paar maanden de onderwerpen (portefeuilles) binnen de fracties anders worden ingedeeld, waardoor woordvoerders opnieuw veranderen, en we eigenlijk weer opnieuw kunnen beginnen.

Soms is dat best vermoeiend, maar laat ik *the bright side* van deze soms snelle portefeuillewisselingen eens proberen te zien. Wij willen als VGN immers dat er integraal naar mensen met een beperking wordt gekeken. De onderwerpen die hen raken, bestrijken namelijk veel meer portefeuilles dan alleen de zorg. Dat heb ik in ieder geval ervaren toen ik tussen 2002 en 2012 zelf in de Tweede Kamer zat. Ik zat destijds steeds in kleine fracties, dus had heel veel onderwerpen op mijn bordje. En hoewel ik nooit formeel woordvoerder gehandicaptenzorg was, kwam het onderwerp bij van alles langszij. Zo kreeg ik bij mijn deelportefeuille Verkeer en Waterstaat te maken met het Valys-vervoer (vervoer voor ouderen of mensen met een chronische ziekte of beperking) en

als woordvoerder binnenlandse zaken schreef ik een wet die de grond handicap wilde toevoegen aan het non-discriminatie artikel in de Grondwet.

Ik was tegelijk ook woordvoerder onderwijs, en kreeg te maken met de Wet passend onderwijs. In die tijd mailde een moeder uit Maastricht mij. Zij legde uit dat haar zoon met een beperking alleen naar een passende middelbare school in Noord-Brabant kon, wat inhield dat hij op zijn twaalfde al uit huis moest. Een vergelijkbare school met passende zorg stond in Hasselt, dicht over de grens in België. Maar de wet stond niet toe dat het leerlingenvervoer naar 'het buitenland' werd betaald. Via een wijzigingsvoorstel op de wet heb ik toen geregeld dat kinderen in grensprovincies ook kunnen kiezen voor scholen met passend onderwijs in de Euregio met Vlaanderen en Duitsland. En zo werd weer een ander woordvoederschap aangevinkt: 'Europese samenwerking'.

Ik wil maar zeggen: het terugkerende ritueel van het informeren van Kamerleden over gehandicaptenzorg is nooit tevergeefs. Mochten ze later toch weer een andere portefeuille krijgen, dan hopen we dat hun kennis en alertheid voor deze belangrijke groep Nederlanders ermee aangewakkerd is. Of het nou onderwijs, mobiliteit, justitie, volkshuisvesting of zorg is – mensen met een beperking kom je overal tegen. ●

DOOR BORIS VAN DER HAM

'Eerst het product, daarna het verhaal over de beperking'

'Wilt u er nog een tulband bij? Ze komen vers uit onze bakkerij.' De kracht van de Cosis-winkels #metzorggemaakt is het enthousiasme van iedereen die erbij betrokken is, en de klantvriendelijkheid.

De winkel #metzorggemaakt ligt op de meubelboulevard aan het Hoendiep even buiten de stad Groningen. Klanten zigzaggen langs de rekken met de handgemaakte koopwaar, zoals beschilderde bekers, houten krukjes, gehaakte knuffels, kussens, nestkasjes, vogelvoederhuisjes, en kaarsen met een gestileerde afbeelding van d'Olle Grieze (oftewel de Martinitoren), icoon van de stad Groningen. Aan een grote

Danique Wiebing:
'Toen ik deze
naaimachine zag,
wist ik meteen
dat ik hier wilde
werken.'

tafel zijn mensen begeleid aan het werk: ze breien, rijgen kralen of prikken etiketjes uit karton. Verderop zit Danique Wiebing achter een naaimachine, ze stikt vlaggetjes voor een slinger van lappen stof. Thuis heeft ze een kleine naaimachine, maar die is lang niet zo veelzijdig. 'Dus toen ik deze zag, wist ik meteen dat ik hier wilde werken.'

de kassa en heeft in het verleden veel verkoopervaring opgedaan. Volgens hem is klantvriendelijkheid een belangrijke succesfactor van de winkels. 'Geduldig zijn', zegt hij, 'ook als klanten eens zeuren. En blijven meedenken met de klant. Het gaat er niet om wat jij zélf mooi vindt. Het gaat om de klant. Die staat op nummer één.'

Sander Dijkstra
schildert kleurige
kunstwerken in het
kunstatelier.

Origineel en trendy

#metzorggemaakt is een initiatief van Cosis, een zorgorganisatie verspreid over de provincies Groningen en Drenthe. Het label bestaat nu zo'n drie jaar. Er is ook een vestiging in Coevorden die het merk verkoopt. Hanneke Mos is lid van de projectgroep van het concept. Ze vertelt: 'De twee winkels zijn een groot succes. Onder andere vanwege het label. Op het logo van #metzorggemaakt staat slechts klein vermeld dat het een initiatief is van Cosis. Voor ons staan de kwaliteiten van cliënten voorop. Eerst het product en daarna het verhaal over de beperking.'

Jorn Vogel hoort bij het kernteam van cliënten dat de winkel draaiende houdt. Hij staat regelmatig achter

Een eigen stukje in het proces

De winkel in Groningen staat rechtstreeks in verbinding met een houtwerkplaats, een bakkerij, een kunstatelier en een recyclingafdeling van Cosis. In deze werkplaatsen worden de producten seriematig gemaakt (of juist afgebroken en gesloopt). Het gaat om allerlei producten, ook grote tafels en tuinmeubilair. Vanwege het seriematige karakter, kunnen de cliënten elke werkdag zelfstandig aan de slag.

Mos: 'We hebben per product mallen, patronen en begrijpelijke instructielijsten gemaakt. Iedereen is op zijn of haar eigen niveau verantwoordelijk voor een eigen stukje in het proces. De een sloopt pallets en ontspijkert het hout, de ander zaagt de latjes op maat, de derde timmert er een

Jorn Vogel:

'Het gaat om de klant. Die staat op nummer één.'

stoeltje van en de vierde beschildert het hout. Iedereen vormt een onmisbare schakel in de keten en draait volwaardig mee. En als er eens vragen zijn, dan is er altijd begeleiding om op terug te vallen.'

'Knoerten, zo groot'

Anne Tom Bergsma werkt al 28 jaar in de houtwerkplaats. Hij leidt ons langs een indrukwekkende verzameling machinerie: cirkelzagen, decoupeerzagen, afkortzagen en schaaf- en schuurmachines. 'Knoerten, zo groot', zegt hij met een onvervalst Groningse tongval. Hij kent de veiligheidsinstructies van elk werktuig op zijn duimpje. 'Je moet er je kop goed bijhouden.' Zelf geeft hij de voorkeur aan werken met de schulpzaag. 'Dikke balken er doorheen jenzen.'

In een belendend vertrek werkt Chantal Vechter met veel fijner geschut: de elektrische figuurzaag. In een vloeiende beweging laat ze de zaag langs de potloodlijnen op het dunne triplex gaan. Ze vijlt de randen glad en schuift de verschillende onderdelen in elkaar tot een driedimensionaal

vormgegeven eland. 'Die verkopen we in de winkel', zegt ze. Chantal werkt óók twee dagen per week in de bakkerij: 'Allebei even leuk.'

De kracht zit in het enthousiasme

Michel Hovinga is bij Cosis directeur van het cluster Ambulant. 'Thema's als volwaardig meedoen, een betekenisvolle dagindeling en kansengelijkheid zijn binnen Cosis voortdurend onderwerp van gesprek in bijvoorbeeld teamoverleggen en jaarplannen. Op elk niveau komt het ter sprake. Bovendien geven wij onze medewerkers lokaal de ruimte om onze producten onder de aandacht te brengen binnen hun eigen netwerken. Ook dat helpt mee aan het succes van #metzorggemaakt. Onze medewerkers en cliënten zijn enthousiast over het concept en dragen dat uit. De kracht zit in het enthousiasme van iedereen die erbij betrokken is.'

We worden steeds zichtbaarder

Het kunstatelier van Cosis heeft grote ramen en een royale lichtinval. In de vensterbank staan ge-

kleurde sculpturen: een rode vis met een blauwe shawl, een vosachtig paars dier in een gele jurk, een stekelig reptiel met stoffen aan. De kunstenaars zitten gebogen over hun kleurige teken- of schilderwerk, iedereen een geheel eigen stijl. Het zonlicht geeft de acrylverf glans. De kunst wordt verkocht in de winkel maar #metzorggemaakt brengt het ook via andere wegen aan de man. Hovinga: 'Wij brengen de kunst regelmatig onder de aandacht van de partijen met wie wij samenwerken: zoals gemeenten, UWV, uitzendbureaus en bureaus voor werving- en selectie. Dat doen wij samen met onze cliënten, liefst aan tafel bij zo'n partij met een kop koffie erbij. Onlangs hebben wij met het vervoersbedrijf van onze cliënten afgesproken dat zij voor hun hoofdkantoor onze kunst gaan kopen. We worden steeds meer zichtbaar.'

Samen online

Hovinga heeft voorzichtige plannen voor een onlinewinkel van #metzorggemaakt. Daar worden als het aan hem ligt niet alleen producten

verkocht van Cosis, maar van veel meer noordelijke organisaties voor gehandicaptenzorg. Hovinga: 'Het bereik is groter als we ons verenigen en samen online gaan, mét het achterliggende verhaal. Zo kunnen wij mensen er nog beter van doordringen dat we met zijn allen de maatschappij vormen. Daar horen wij allemaal bij, ook mensen met een beperking. Met hun positieve en enthousiaste inzet dragen zij bij uitstek bij aan de leefbaarheid en de sociale cohesie. Hoe beter zichtbaar zij zijn, hoe meer vertrouwen zij krijgen. We doen onszelf als maatschappij tekort als we allemaal in onze eigen bubbel blijven leven.'

Voorlopig is #metzorggemaakt alleen nog een winkel in Coevorden en in Groningen. In Groningen staat Jorn weer achter de toonbank, de man uit het kernteam die klantvriendelijkheid hoog in het vaandel heeft staan. Hij pakt uiterst zorgvuldig een cadeautje in. 'Kijkt u eens', zegt hij. 'Dat is dan 7,50 euro. Wilt u er nog een tulband bij? Ze komen vers uit onze bakkerij.'

In de bakkerij bakt Devagio Pandt meer dan alleen een verse tulband.

Belevingsgerichte zorg: 'Oog voor álle domeinen van kwaliteit van leven, niet alleen het fysieke'

Belevingsgerichte zorg voor oudere mensen met een verstandelijke beperking, hoe ziet dat eruit? Marloes Thalen, werkzaam bij zorgorganisatie Philadelphia, promoveerde hierop aan Tilburg University. 'In de gehandicaptensector zijn we erg op ontwikkeling gericht, terwijl het bij ouderen met een verstandelijke beperking eerder gaat om het behouden van vaardigheden.'

1 **Waarom dit onderzoek?**
'Binnen Philadelphia kregen we steeds vaker te horen dat begeleiders het lastig vinden om ouderen met een verstandelijke beperking te ondersteunen. Ze zijn kwetsbaarder voor aandoeningen als gehoorproblemen, slikproblemen, diabetes, dementie en depressie. Bovendien begint het verouderingsproces bij deze groep veel vroeger, al vanaf een jaar of vijftig, of, zoals bij mensen met het downsyndroom, vanaf een jaar of veertig. In de gehandicaptensector zijn we erg op ontwikkeling gericht, terwijl het bij ouderen met een verstandelijke beperking eerder gaat om het behouden van vaardigheden. Omdat er weinig voorhanden was, is Philadelphia gaan zoeken naar methodieken

in de reguliere ouderenzorg. De methodiek belevingsgerichte zorg van Cora van der Kooij, ontwikkeld voor mensen met dementie, bleek goed aan te sluiten bij de kernwaarden van Philadelphia. Na een aantal geslaagde pilots zijn we hiermee gaan werken. Mij werd gevraagd te onderzoeken hoe de vertaling naar onze doelgroep eruit moest zien. Ik wilde uitvinden hoe je als begeleider ouderen met een verstandelijke beperking in de dagelijkse praktijk kunt ondersteunen.'

2 **Wat is de conclusie?**
'In de literatuur ligt de focus meestal op lichamelijk welbevinden. We hebben interviews gehouden met psychologen uit elf gehandicaptenzorgorganisaties en met ouderen met een

DOOR ANNETTE WIESMAN FOTO STIJN RADEMAKER

verstandelijke beperking. Hieruit bleek dat er naast fysieke ondersteuningsbehoeften vooral ook ondersteuning nodig was op het gebied van emotioneel en existentieel welbevinden, zelfbepaling en het informele netwerk. Het netwerk van mensen met een verstandelijke beperking is vaak al klein, en krimpt met de jaren nog verder. Het is belangrijk om oog te houden voor álle domeinen van kwaliteit van leven, niet alleen het fysieke. Als iemand steeds slechter ter been wordt, is dat zichtbaar. Eenzaamheid is dat niet. Het belangrijkste is om een brede blik te houden, vooral met betrekking tot het psychosociaal welbevinden van je cliënten. Dat weten begeleiders ook wel, maar door de waan van de dag kan dat soms lastig zijn om voor ogen te houden.

Als iemand zich 's avonds bijvoorbeeld steeds vaker terugtrekt op zijn kamer, is het belangrijk om dat te delen met je collega's.'

3 Wat betekent dit voor de praktijk?

'Er zijn maar weinig psychosociale interventies voor deze groep beschikbaar, en de rol van begeleiders daarin is ook nog eens klein. In het tweede deel van mijn onderzoek heb ik daarom, met inbreng van begeleiders, gedragsdeskundigen en managers, belevingsgerichte zorg in beeld gebracht en laat ik zien hoe dat werkt in de praktijk. Voorbeelden zijn: focussen op de belevingswereld van de ander en rekening houden met je eigen waar-

den, aansluiten bij de huidige ondersteuningsbehoeften vanuit de relatie, rekening houden met de teamcultuur en het actief betrekken van het netwerk. Dat lijken misschien open deuren, maar het gaat erom dat je dat combineert tot één basishouding. Denk aan het écht betrekken van een zus, zodat je continu kunt checken wat voor de cliënt betekenisvol is: hoe is iemands leven geweest en hoe kan dat mij helpen bij de ondersteuning?'

4 Hoe was het om dit onderzoek te doen?

'Ik werk al twaalf jaar bij Philadelphia als coördinerend begeleider en promovenda-onderzoeker. Ik vond het vooral mooi om op grotere schaal te kun-

nen bijdragen aan de kwaliteit van leven van ouderen. Het helemaal uitpluizen en me vastbijten in een onderwerp ligt me wel. Voor mijn master had ik al eens een wetenschappelijk artikel geschreven, maar de praktijk trok net iets harder. Met dit onderwerp kwam alles mooi samen. Soms vond ik het moeilijk om me bij de onderzoeksvraag te houden. Ik kwam zoveel interessante en herkenbare dingen tegen, het liefst zou ik alles willen weten.'

5 Wat gaat u nu doen?

'Eind 2022 ben ik bij mijn werkgever begonnen als ontwikkel- en implementatiemanager voor ouderwordende cliënten, waarmee ik onder andere het toekomstig ouderenbeleid vormgeef. Meer dan de helft van onze cliënten bestaat uit ouderen. Intern zijn we bezig om leercirkels op te zetten voor alle begeleiders die met ouderen werken. Onze ouderenlocaties worden getraind in belevingsgerichte zorg, maar we doen ook extra scholing op maat. Samen met de Academische Werkplaats Leven met een Verstandelijke Beperking heb ik naar aanleiding van mijn proefschrift een lesmodule voor het mbo ontwikkeld. Hoewel ik nu vooral bezig ben met beleid, heb ik nog veel te maken met de praktijk: ik bezoek locaties en hoor daar veel verhalen van begeleiders.'

Marloes Thalen, Welkom in mijn wereld. Ondersteuningsbehoeften van ouderen met een verstandelijke beperking. Het onderzoek werd uitgevoerd bij de Academische Werkplaats Leven met een Verstandelijke Beperking (Tranzo, Tilburg University) in samenwerking met Philadelphia. Petri Embregts was haar promotor en Karin Volkers was betrokken als copromotor.

> [VGN.NL/ACTUEEL/GEPROMOVEERD](https://vgn.nl/actueel/gepromoveerd)

Moet Els (72) nog verhuizen?

'Moreel beraad vraagt om nieuwsgierigheid naar elkaars overtuigingen en twijfels', zegt Marco van Delft, geestelijke verzorger bij 's Heeren Loo. 'Dat dit soms best een spannende onderneming is, blijkt uit het moreel beraad over de woonsituatie van de 72-jarige Els.'

Sowieso verliep het gesprek met vijftien deelnemers enigszins chaotisch, blikte Van Delft terug. 'Eigenlijk is dat aantal te veel, hoewel het ook aangeeft hoe emotioneel betrokken het team bij Els is. Medewerkers die vakantie hadden, kwamen er speciaal voor terug.' Op dat moment is Els in een palliatieve fase van haar leven beland. Haar oude en vooral kleine bovenwoning zonder lift, voldoet bij lange na niet meer aan haar fysieke zorgvraag. Omdat de woning op de sloopleijst staat, zit een verbouwing er niet in.

'De morele vraag tijdens dit beraad was: hoe doen we in de palliatieve fase recht aan Els' leven als het gaat om de plek waar zij woont?', vertelt Van Delft. 'Met andere woorden: kan Els hier tot haar dood blijven wonen of moet ze zo snel mogelijk verhuizen naar een passender woning?' Haar fysiotherapeut is duidelijk: deze situatie doet niemand recht.

Els niet, maar ook het team niet. Het is te veel improviseren en het gaat alleen maar zwaarder worden. Het team was minder eenduidig. Een deel wilde Els tot haar dood blijven verzorgen in haar eigen woning, waar ze een duidelijke plek in de groep met huisgenoten heeft en een fijne band met haar begeleiders. 'Wat als Els nog maar een paar maanden leeft? Willen we haar dan een verhuizing aandoen en aan een onbekend team overdragen?' De arts was ook duidelijk: ze kan maanden, maar ook nog jaren leven.

Dat laatste was voor een ander deel van het team het belangrijkste argument voor verhuizing. 'Nog jarenlang zo doorgaan, dat houden we lichamelijk niet vol, zeiden zij', vertelt Van Delft. 'Bovendien, vroegen zij zich af, vindt Els ons net zo belangrijk als dat wij onszelf vinden? Uit het verleden blijkt dat Els zich goed kan aanpassen na een verhuizing. Hoe belangrijk maken we onszelf?' 'Na vijf kwartier op het puntje van de stoel praten met veel zichtbare emoties, constateerden we dat het te vroeg was voor een besluit', vertelt Van Delft. 'En dat we moesten stoppen. Alles was wel gezegd.' Een (bewust) veel kleiner comité besloot in een volgend moreel beraad na een paar weken bezinning voor een verhuizing. Twee maanden later verhuisde Els. Nog twee maanden later overleed ze. 'Dat was ontzettend emotioneel, want daar zat precies de angst. Het gevoel van 'hadden we toch niet beter...' overheerste. We zijn opnieuw bij elkaar gekomen en concludeerden heel eerlijk dat we onszelf niets hoeven te verwijten: we hebben heel afgewogen en beargumenteerd een keuze gemaakt', vertelt Van Delft. Hij voegt toe: 'Dat het nieuwe team een liefdevolle bijdrage verzorgde op de uitvaart, was voor het oude team een stukje wondzorg.'

Bijdragen aan een groter geheel

DOOR JOHAN DE KONING

Ook de gehandicaptenzorg wordt zich ervan bewust dat een natuurlijk beheer van de omgeving bijdraagt aan de gezondheid of het welbevinden van de mensen die er wonen en werken. Maar hoe nieuw is deze ontwikkeling? Zijn antroposofische zorgorganisaties hier niet al honderd jaar mee bezig?

'Dat klopt', zegt David Borghouts van de Raphaelstichting, 'natuur werkt helend. Als je hoofd vol zit, maak je een wandeling in het bos of langs de zee en kom je weer tot jezelf.' Nu is hij trainer, maar dertig jaar lang was hij landschapsverzorger. 'Wij proberen de aarde niet uit te putten maar te verzorgen, dan ontstaat wederkerigheid. Als je bijdraagt aan biodiversiteit, dan doet dat iets met je ziel of je gemoed.'

De Raphaelstichting heeft voor het beheer van de terreinen geen hoveniers in dienst, alleen werkbegeleiders. Cliënten doen het werk. Borghouts: 'Dat doen ze niet voor de instelling zelf, maar voor een doel dat groter is. Dat ervaar je bijvoorbeeld als de uilen terugkeren in de bomen.'

Hoe kan het dat andere, niet-antroposofische, organisaties niet allang lering hebben getrokken van de ervaringen die hier worden opgedaan? Spelen overtuigingen uit de biodynamische landbouw misschien een rol? Zoals dat je bij het zaaien van gewassen rekening moet houden met de stand van de maan? Borghouts: 'Dat is alleen maar buitenkant. Zelf weet ik dat de maanstand invloed heeft, maar als het mooi weer is, het land niet te drassig is en er mensen beschikbaar zijn, dan ga ik zaaien.'

Een nieuwe aanwinst van de Raphaelstichting is de kruidenwerkplaats bij Schoorl. Op een nieuwverworven perceel van 0,3 hectare, op loopafstand van Scorlewald, is een kas gebouwd van 12 x 30 meter. Er worden kruiden gekweekt, gedroogd en verwerkt. In het achterste gedeelte kunnen de kruiden opgroeien in volle grond. In het middelste gedeelte worden ze gekweekt in bakken waaraan mensen zittend kunnen werken. In het voorste deel worden ze verwerkt. In dit deel, dat 's winters wordt verwarmd, zijn Hester, Anja en Pehma

vandaag bezig met het samenstellen van pakketjes Schoorlse Herfstthee voor vakantieparken in de omgeving. Begeleidster Linda helpt een handje, zij werkt eigenlijk op een andere plek maar re-integreert hier na een *burn out*. Projectleider is Ed Lucas. In het projectplan schrijft hij dat de kruidentuin een prikkelarme omgeving biedt, maar ook dat mensen juist behoefte hebben aan zintuiglijke prikkels. Tegenstrijdig? Lucas: 'Het gaat om prikkels die de zintuigen aanspreken, zoals de geur van de salie die Hester nu aan het plukken is. Zulke prikkels dragen bij aan de beleving dat je deel uitmaakt van een groter geheel.' Nadat hij me heeft rondgeleid, is het tijd voor koffie en thee. Anja vertelt enthousiast over haar volgende stap: werken met dieren op Scorlewald. Hester krijgt de multiliner van de verslaggever in handen en schrijft haar naam. En Pehma spreekt het toverwoord Rusalki uit tegen mijn telefoon. Dat blijkt het vocaal kwartet waarin haar moeder zingt. We luisteren ernaar op YouTube voor we weer aan het werk gaan.

V.l.n.r. Hester, Linda en Pehma verwerken de kruiden in theezakjes; pakketje voor een vakantiepark; Hester tijdens de koffiepauze.

> SCORLEWALD.NL

een goed advies

Opdat we leren van elkaar:
in iedere *Markant* een tip van
een deskundige

Het is menseigen om de werkelijkheid veel ingewikkelder te maken dan zij daadwerkelijk is, ervaart Hans van Wouwe, hoofd behandeling bij zorgorganisatie ASVZ en ontwikkelaar van Triple-C, een behandelmodel voor mensen met een verstandelijke beperking en gedragsproblemen. Dat ingewikkelder maken, geldt vooral ook in de zorg en ondersteuning aan mensen met een beperking, ziet hij. 'Er wordt vaak gehandeld vanuit beheersing van risico's en het voorkomen van probleemgedrag. Daarmee maken we het te ingewikkeld.'

Van Wouwe's advies: houd het simpel. 'In mijn beleving gaat het om de vraag: wat heeft iemand nodig? Niet: wat heeft iemand? Door deze *switch* kijk je naar de mens en zijn behoeften. Wat heeft deze persoon nu van mij nodig? En dat kan iets heel simpels zijn: een arm om zich heen of troostende woorden.'

Dat is - in een notendop - het principe van Triple-C dat staat voor Cliënt, Coach en Competentie. Een methode die bij steeds meer zorgorganisaties gehanteerd wordt. Mensen met een beperking en coaches (begeleiders) bouwen samen door gezamenlijke, dagelijkse taken aan hun vertrouwensrelatie en competenties. 'Het gaat om het winnen van iemands vertrouwen en het opbouwen van gehechtheid', vertelt Van Wouwe. 'Hoe kunnen we samen een betekenisvolle dag doorbrengen? Want

als er een betekenisvolle invulling is en een vertrouwensrelatie, dan nemen spanningen, stress en probleemgedrag af en kunnen mensen met een beperking het gewone leven ervaren.'

'Zo simpel is het. Ik krijg wel eens de opmerking dat als het zo makkelijk was, we het allemaal wel zo deden. Nou, blijkbaar niet, want zo simpel is het echt. Iedereen wil gezien, gehoord, gewaardeerd en menswaardig behandeld worden. Dat stimuleert menswaardig gedrag. Gaat daar iets mis, dan is het vragen om problemen.'

Natuurlijk is de praktijk weer-

barstig, nuanceert Van Wouwe. 'Bovendien vraagt dit van zorgprofessionals om anders te denken, te kijken en te doen. Het vraagt om interdisciplinair samenwerken, om elkaar te ondersteunen en om coaching. En ook hier geldt de vraag: wat heb je nodig? Maar de gedachte is simpel en die moeten we niet moeilijker maken: hoe draagt datgene wat ik nu doe, bij aan menswaardige zorg? Menswaardigheid boven alles.'

Vroeger kreeg Van Wouwe als orthopedagoog nog wel eens op zijn kop van zijn werkgever als hij geen jaarplannen of jaarverslagen maakte. 'Ik heb liever gedoe omdat ik niet voldoe aan alle eisen van het systeem, dan dat ik de mensen voor wie we het doen in de kou laat staan. Als je dan toch prioriteiten moet stellen, ga dan naast de cliënt staan.'